

Monikulttuurinen Lapsen Etu -verkoston kannanotto hallitusohjelmaan 2011

Monikulttuurinen Lapsen Etu –verkostossa mukana olevat järjestöt haluavat kiinnittää huomiota pakolais- ja turvapaikanhakijalasten asemaan. Lapsen edun toteutuminen turvapaikanhakijalasten vastaanotossa ja heitä koskevissa päätöksissä on kirjattava hallitusohjelmaan. On aika toimeenpanna kehittämissuunnitelmia, joita edellisen hallitusohjelman mukainen selvitys lapsen edun toteutumisesta esitti.

Lapsen etu on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaate. Myös Suomen lainsäädäntöön on kirjattu lapsen edun ensisijaisuuden periaate. Lasten asiat on käsiteltävä kiireellisesti ja lapsen etu tulee ottaa huomioon kaikessa viranomaistoiminnassa. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on lisäksi kirjattu valtioiden velvollisuus suojella pakolaislapsia ja huolehtia heidän oikeuksiensa toteutumisesta.

Vuonna 2010 Suomeen saapui 329 ilman huoltajaa tullutta alaikäistä turvapaikanhakijaa. Eniten lapsia saapui maailman konfliktialueilta Afganistanista, Somaliasta ja Irakista. Hakijamäärät ovat laskusuunnassa. Huhtikuun 2011 loppuun mennessä heitä oli saapunut 51.

Monikulttuurinen Lapsen Etu -verkosto esittää, että hallitusohjelmaan kirjataan tavoite kehittää ilman huoltajaa tulleiden lasten vastaanottoa ja turvata lapsen oikeus perheenyhdistämiseen. Verkoston ehdotukset hallitusohjelmaan ovat seuraavat:

1. Selvitetään mahdollisuus siirtää yksintulleiden turvapaikanhakijalasten vastaanotto kunnan sosiaalitoimen vastuulle ja siten rinnastaa se lastensuojelun sijaishuoltoon.
2. Lapsella on oltava oikeus nopeaan ja oikeudenmukaiseen perheenyhdistämiseen.
3. Turvapaikanhakijalasten on päästävä peruskouluun.
4. Alaikäisten yksintulleiden säilöönnotto on kiellettävä.
5. Alaikäisiä ei tule palauttaa epäinhimillisiin olosuhteisiin esimerkiksi Italiaan eikä Maltalle Dublin-asetuksen perusteella.

1. Selvitetään mahdollisuus siirtää yksintulleiden turvapaikanhakijalasten vastaanotto sosiaalitoimen vastuulle ja siten rinnastaa se lastensuojelun sijaishuoltoon

Lapsen oikeuksien sopimus suojaa ilman huoltajaa tulleita lapsia riippumatta siitä, että he ovat vieraassa maassa vailla oleskelulupaa. Näitä lapsia tulee kohdella ensisijaisesti suojelua tarvitsevinä lapsina. Kun heidät majoitetaan odottamaan päätöstä turvapaikka- tai oleskelulupahakemukseensa, tulee noudattaa lastensuojelulain periaatteita ja määräyksiä.

Monet yksintulleista turvapaikanhakijalapsista ovat vakavasti traumatisoituneita. Helsingin Diakonissalaitoksen selvityksen mukaan lähes kolmasosa Suomeen saapuneista pakolais- ja turvapaikanhakijalapsista ja –nuorista on vaikeasti traumatisoituneita tai havaittavasti oireilevia. Selvityksessä korostetaan, että erityisesti yksintulleet turvapaikanhakijalapsen tarvitsevat paremmin tuettua asumista, jota tavalliset vastaanottokeskukset eivät pysty tarjoamaan.

Lastensuojelulain henki ei toteudu turvapaikanhakijoiden vastaanotossa. Kotouttamislakia uudistettaessa oli esillä ajatus, että lasten vastaanotto voitaisiin eriyttää aikuisten vastaanotosta ja

siirtää kunnille tai jopa lastensuojeluviranomaisten vastuulle, kuten Norjassa on tehty. Vastaanottolakia valmisteleavassa työryhmässä esitettiin, että asiaa ryhdytään selvittämään ja valmistelemaan sisäasiainministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyöllä. Hallituksen esityksessä todetaan, että asia jää erillisen hankkeen selvitettäväksi.¹ Selvitystyöryhmä onkin asetettava viipymättä. Monikulttuurisen Lapsen Etu -verkoston laaja asiantuntemus olisi työryhmän käytettävissä.

2. Lapsella on oltava oikeus nopeaan ja oikeudenmukaiseen perheenyhdistämiseen

Perhe on keskeinen kotoutumista ja hyvinvointia edistävä tekijä. Useimmat Suomeen tulevat turvapaikanhakijalapsen ovat suojelun tarpeessa ja heillä on oikeus perheenyhdistämiseen. Prosessi on kuitenkin pitkä ja raskas. Perheenyhdistämiskäytäntöjä on viime vuosina kiristetty siten, että lapsen oikeus perheeseen ei aina käytännössä toteudu.

Ulkomaalaislakia on tiukennettu mm. siten, että perheenkokoajan on oltava alaikäinen sinä päivänä, jolloin perheenjäsenen oleskelulupahakemus ratkaistaan. Aiemmin edellytettiin, että perheenkokoaja on alle 18-vuotias hakemuksen jättöpäivänä. Monesti alaikäinen ehtii täyttää 18 vuotta, koska perhesidehakemusten käsittely kestää usein vuosia, vaikka lain mukaan hakemus pitäisi ratkaista yhdeksässä kuukaudessa. Siten oikeus perheenyhdistämiseen voidaan menettää hakijasta riippumattomasta syystä, viranomaismenettelyn viivästymisen takia.

Toinen tiukennus on se, että uuden kotouttamislain mukaan oleskeluluvan saaneiden perheenjäsenten matkoja Suomeen ei enää korvata. Maahanmuuttovirasto on esimerkiksi kieltäytynyt maksamasta alaikäisen yksintulleen perheenjäsenten matkoja. Tämä voi tarkoittaa sitä, ettei myönteisen perheenyhdistämispäätöksen saanut lapsi saa perhettään Suomeen, koska hänellä tai perheellä ei ole varaa matkoihin.

Eduskunnan hallintovaliokunta on ehdottanut toimeentuloedellytysten laajentamista koskemaan myös suojeluperustaisen oleskeluluvan saaneiden perheenyhdistämistä (HaVL 40/2010). Kuitenkin useimmissa EU-maissa pakolaisten tai toissijaista suojelua saaneiden perheenyhdistämiselle ei ole asetettu toimeentulo-, asunto- tai kotoutumisedellytyksiä. Erityisen tärkeää on rajata yksintulleet lapset vaatimusten ja edellytysten ulkopuolelle. Alaikäiseltä ei voi edellyttää toimeentuloa, joka riittäisi perheen elättämiseen.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen ja hänen vanhempansa joutuessa eri valtioihin on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttämättä (artikla 10). Myös lapsen oikeus vanhempiin on kirjattu sopimukseen (artikla 9).

Lapsi tarvitsee oman perheensä tukea, erityisesti kasvaessaan vieraassa maassa ja kulttuurissa. Oleskeluluvan saaneen lapsen oikeutta perheenyhdistämiseen ei tule enää vaikeuttaa. Sen sijaan perheenyhdistämisprosessia tulee nopeuttaa. Viime hallituskaudella tehtyjen muutosten vaikutuksia lasten asemaan tulee seurata ennen kuin uusia muutoksia ryhdytään valmistelemaan.

---

¹ Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta HE 266/2010 vp, 4.

3. Turvapaikanhakijalasten on päästävä peruskouluun

Perusopetuslain 25 §:n mukaan Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Lain 4 §:n mukaan kunta on velvollinen järjestämään perusopetusta sen alueella vakinaisesti asuville oppivelvollisuusikäisille. Lain 5 § mukaan kunta päättää perusopetuksen järjestämisestä muille kuin oppivelvollisille. Joissakin kunnissa tätä on tulkittu niin, ettei kunnilla ole velvollisuutta järjestää perusopetusta turvapaikanhakijalapsille.

Monikulttuurinen Lapsen Etu -verkosto katsoo tämän olevan perustuslain vastaista, sillä perustuslain 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Suomi on veloitettu myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen perusteella antamaan perusasteen opetusta ilmaiseksi kaikille sen lainkäyttövallan alaisille lapsille. EU:n vastaanottodirektiivin mukaan turvapaikanhakijalapsille on annettava mahdollisuus käydä koulua vastaavin edellytyksin kuin vastaanottavan jäsenvaltion kansalaisille. Vastaanottokeskuksissa annettava opetus, joka on usein vain muutama tunti päivässä, ei vastaa näitä edellytyksiä.

Perustuslakivaliokunta huomautti lausunnossaan (PeVL 59/2010 vp - HE 266/2010 vp), että perustuslain mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Kysymyksessä on kaikille kuuluva subjektiivinen oikeus, joka valiokunnan mielestä kattaa myös kansainvälistä suojelua hakevat lapset. Valiokunta piti erittäin tärkeänä, että turvapaikanhakijalasten oikeus maksuttomaan perusopetukseen turvataan lainsäädännössä mahdollisimman nopeasti. Myös hallintovaliokunta piti tärkeänä selvittää (HaVM 38/2010 vp - HE 266/2010 vp), miten kansainvälistä suojelua hakevien lasten oikeus maksuttomaan perusopetukseen turvattaisiin perusopetuslaissa.

Useissa EU-maissa turvapaikanhakijalapsilla on yhtäläinen oikeus käydä peruskoulua kuin muilla lapsilla. Esimerkiksi Ruotsissa lainsäädäntö lähtee siitä, että kaikki lapset ovat samanarvoisia ja heillä on samat oikeudet mm. koulunkäyntiin.

Turvapaikanhakijalapsia tulee kohdella ensisijaisesti lapsina, joilla on tasavertaiset oikeudet saada perusopetusta. Opetukseen osallistuminen on lastensuojelulain mukaisesti ennalta ehkäisevää lastensuojelua.

Monikulttuurinen Lapsen Etu -verkosto vetoaa, että turvapaikanhakijalapsille taataan oikeus kunnan järjestämään perusopetukseen ja siihen valmistavaan opetukseen. Vastaanottokeskusten kuntien on sitouduttava järjestämään riittävästi perusopetusta ja valmistavaa opetusta myös 17 vuotta täyttäneille nuorille. Valtion tulee korvata erikseen kunnalle turvapaikanhakijalasten koulunkäynnistä aiheutuvat kulut.

4. Alaikäisten yksintulleiden säilöön otto on kiellettävä

Turvapaikanhakijoiden säilöön ottaminen on toimenpiteenä äärimmäinen, koska he eivät ole syyllystyneet mihinkään rikokseen. Säilöönottoa tulee välttää ja siihen tulee turvautua vain erittäin poikkeuksellisissa tapauksissa, ja silloinkin on noudatettava kansainvälisiä ohjeita.

Yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden säilöön otto on kiellettävä lailla. Lapsiperheiden säilöönottoa on vältettävä viimeiseen asti. Säilöönottoyksikkö ei ole lapsille tarkoitettu kodinomainen ympäristö. Siellä aikuiset, myös karkotusta odottavat, ja lapset ovat samoissa tiloissa.

5. Alaikäisiä ei tule palauttaa epäinhimillisiin olosuhteisiin esimerkiksi Italiaan eikä Maltalle Dublin-asetuksen perusteella

Monikulttuurinen Lapsen Etu -verkosto vaatii, ettei alaikäisiä yksin tulleita saa palauttaa toiseen EU-maahan turvapaikkamenettelyyn, mikäli se johtaa epäinhimilliseen tilanteeseen lapsen kannalta. Eräissä EU:n jäsenmaissa olosuhteiden ja turvapaikkamenettelyn on todettu rikkovan Euroopan ihmisoikeussopimusta. Esimerkiksi Kreikkaan ei ole palautettu turvapaikanhakijoita tammikuun 2011 jälkeen, kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi palauttamisten olevan Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaista. Turvapaikanhakijoiden huonosta kohtelusta on laajasti raportoitu esimerkiksi myös Italialta ja Maltalta.

Erytyisesti lasten ja nuorten kohdalla Dublin-järjestelmä aiheuttaa kohtuutonta kärsimystä. Suomen tulisivin ottaa nopeasti käsittelyyn niiden alaikäisten turvapaikkahakemukset, jotka ovat olleet Suomessa jopa useamman vuoden ja joiden asiassa Helsingin hallinto-oikeus tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kieltänyt käännättämisen, mutta joiden turvapaikkahakemus on edelleen lopullisesti ratkaisematta.

Helsingissä 17.5.2011

Kannanoton allekirjoittavat seuraavat Monikulttuurinen Lapsen Etu -verkoston jäsenet:

Amnesty Internationalin Suomen osasto ry
Ensi- ja turvakotien liitto ry
Erytishuoltojärjestöjen liitto EIJÄ ry
ETU ry - Edustajat turvapaikanhakijalapsille
Ihmisoikeusliitto ry
Lastensuojelun Keskusliitto ry
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
Monika-Naiset liitto ry
Monikulttuuristen perheiden liitto ry
Pelastakaa Lapset ry
Pakolaisneuvonta ry
Plan Suomi Säätiö
Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry:n lastensuojelujärjestöjen neuvotteluryhmä
Suomen Lähetysseura
Suomen Mielenterveysseura
Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry
Suomen Pakolaisapu ry
Suomen Punainen Risti
Suomen Somaliliitto ry
Suomen UNICEF ry
Väestöliitto ry
Yhteiset Lapsemme ry

Lisätietoja:

Taina Martiskainen, Lastensuojelun Keskusliitto, p. 040 731 3014

Anna Mikkonen, Väestöliitto ry, p. 040 179 7989

Reetta Helander, Pakolaisneuvonta ry, p. 045 318 6213